

Het beste van Nederland

EEN EIGENZINNIGE REISGIDS

RIK ZAAL

Het beste van Nederland

EEN EIGENZINNIGE REISGIDS

**Fotografie
Rogier Maaskant**

**LEBO
WSKI**

Lebowski Publishers, Amsterdam 2014

© Rik Zaal, 2014

© fotografie binnenwerk: Rogier Maaskant

© foto Marnehuizen (blz. 108): Susanne Helmer

© foto Cranach, *Frederik de Wijze* (blz. 117): Collectie Rijksmuseum
Twenthe, Enschede (fotografie R. Klein Gotink)

© foto Schiermonnikoog (blz. 166): Foppe Schut

© foto Planetarium (blz. 172): Combi Hommema, Franeker

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2014

Omslagontwerp: Vruchtvlees

Auteursfoto: Rogier Maaskant

Typografie: Baqup

ISBN 978 90 488 1947 8

NUR 510

www.lebowskipublishers.nl

www.verlorenzoon.com

www.rogiermaaskant.com

Lebowski Publishers is een imprint van Dutch Media Books bv

INHOUD

INLEIDING	7
1. LANDSCHAPPEN	9
2. MODERNE ARCHITECTUUR	23
3. NIET-RELIGIEUZE GEBOUWEN	37
4. RELIGIEUZE GEBOUWEN	53
5. STEDENSCHOON	75
6. FIETSEN	91
7. OORLOG	101
8. MUSEA	111
9. BIJZONDERE KUNST OP BIJZONDERE PLEKKEN	125
10. MOOIE STADJES	137
11. MOOIE DORPEN	145
12. MONUMENTEN	153
13. DE ZEE EN HET STRAND	165
14. DIVERSEN	171
15. WANDELEN	181
16. BIJZONDERE BEGRAAFPLAATSEN	197
17. HEDENDAAGSE ARCHITECTUUR	205
REGISTER	219

INLEIDING

Niet lang geleden werd Schiermonnikoog door de NCRV uitgeroepen tot ‘Mooiste plek van Nederland’. Niet veel later werd Almere door *de Volkskrant* tot ‘Lelijkste plek van Nederland’ verklaard. Allebei tekenen van de hang die de mensheid, in elk geval de hedendaagse jurerende mensheid, heeft naar lijstjes, toptien en kwalificaties.

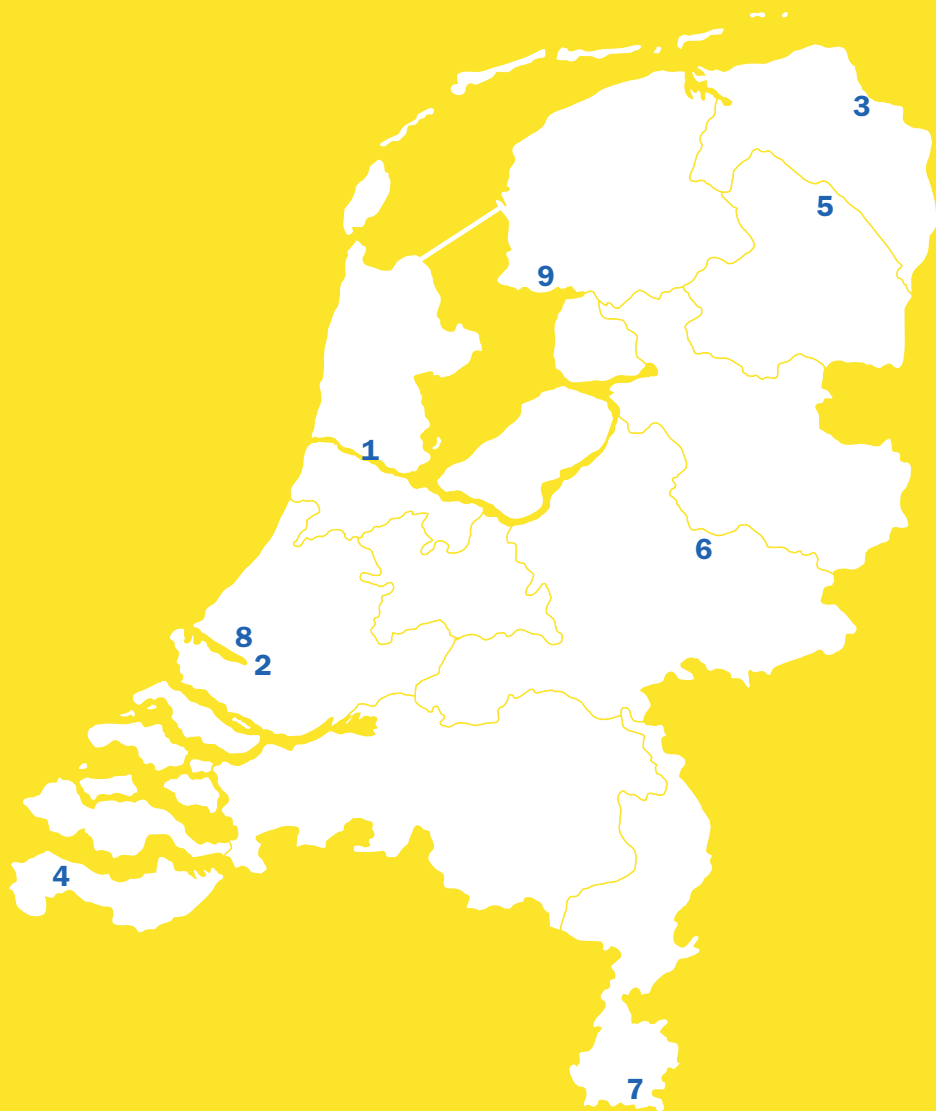
Ik ga daar in dit boek aan meedoen, maar wel op mijn eigen manier. Mijn lijstjes hebben niets te maken met verkoopcijfers, telefonische rondvragen, onlineverkiezingen en hoe-meer-likes-hoe-beter, maar uitsluitend met mijn eigen smaak en mijn eigen afwegingen. Eigenzinnige, eigengereide lijstjes dus, waar de lezer het mee eens of mee oneens kan zijn, maar die in elk geval uitnodigen tot discussie. En tot een reisje, een omweg of een extra afslag natuurlijk.

Het vervelende van lijstjes zoals die van de NCRV of *de Volkskrant* is dat je helemaal niet weet wie van de ondervraagden op Schiermonnikoog of op Almere hebben gestemd en dat je met de meerderheid van die inzenders die uiteindelijk de doorslag gaven, niets ophebt. Je kent ze niet, je hebt geen idee of er enige geestverwantschap is, je kunt niet van mening met ze verschillen.

Met mij kan dat allemaal wel.

En het zijn niet zomaar lijstjes. Ik heb voor mijn in 2009 verschenen boek *Heel Nederland* alle hoeken en gaten van het land bereisd en voor dit boek ben ik hier en daar ook weer flink wezen kijken wat er aan mooie gebouwen, bijzondere begraafplaatsen, prachtige landschappen, goede fiets- en wandelmogelijkheden, topmusea, kunst, monumenten en nog het een en ander in Nederland aanwezig is. Waarna ik, veel afwegend en veel met mezelf discussiërend, tot mijn uiteindelijke lijstjes ben gekomen. Het resultaat is een boek dat gemakkelijker mee te nemen is dan mijn uit twee delen en 1300 bladzijden bestaande *Heel Nederland*.

Zeventien lijstjes zijn het geworden met 130 onderwerpen. Allemaal de moeite waard om voor op stap te gaan. En ik wijs letterlijk de weg, zodat het boek ook als precieze reisgids kan worden gebruikt, naar niet altijd voor de hand liggende plekken.

An abstract graphic at the top of the page consists of numerous horizontal bars of varying lengths and colors (blue, yellow, and red) scattered across the white background, creating a dynamic, layered effect.

LANDSCHAPPEN

1. DE BEEMSTER EN DE SCHERMER
2. ALBLASSERWAARD
3. DE POLDERS VAN NOORDOOST-GRONINGEN
4. HET ZEEUWSE AKKERLANDSCHAP
5. HET STROOMDAL VAN DE DRENTSCHE AA
6. DE ACHTERHOEK RONDON LOCHEM
7. DE ZUID-LIMBURGSE HEUVELS
8. HET INDUSTRIELANDSCHAP TUSSEN ROTTERDAM EN DE MAASVLAKTE
9. HET KLIFFENLANDSCHAP VAN GAASTERLAND

De Beemster

1. DE BEEMSTER EN DE SCHERMER

Ten noorden van Amsterdam zijn aan het begin van de zeventiende eeuw twee polders aangelegd die zeer van elkaar verschillen en allebei een heel eigen schoonheid bezitten. De Beemster ontstond door het droogmalen van een groot, voormalig veengebied dat onder invloed van de wind en de hoge stand van het zeewater steeds meer aan het afkalven was. Onder leiding van een man uit de streek, Jan Adriaenszoon Leeghwater, werd het meer tussen 1607 en 1612 met 43 molens leeggemaakt. Het gewonnen land lag drieënhalve meter onder de zeespiegel en bleek te bestaan uit vruchtbare grond. Gefinancierd door Amsterdamse kooplieden werd de nieuwe polder hierna verdeeld in een raster van vierkante kavels. Symmetrie werd door de

droogleggers en opdrachtgevers, als kinderen van hun tijd, beschouwd als een teken van perfectie en harmonie. De landschappelijke vierkanten werden op papier verdeeld in langwerpige kavels, die de boeren konden pachten. Het is nog altijd mogelijk dit zeventiende-eeuwse idee van symmetrie en harmonie te ondergaan. Door met de auto of met de fiets te rijden over de haaks op elkaar staande wegen waar geen einde aan lijkt te komen. Het mooist is dat misschien wel op de Zuiderweg, die vanuit Zuidoostbeemster naar het westen gaat. Kaarsrecht snijdt hij het lage land in, kaarsrecht vertrekken de andere wegen van de kruispunten die hij ermee maakt, en kaarsrecht komen de sloten erop uit. Toen Leeghwater zo'n twintig jaar later, ten westen van de Beemster, aan het droogmalen van de

Schermer begon, lukte het hem alleen in het noorden, bij het huidige Stompetoren, en in het westen, bij het Zuidschermer van nu, een net zo vierkant raster te maken als in de Beemster. In de rest van de Schermer moesten de inrichters van de nieuwe polder meegaan met de oude strandwallen en dijken van een voormalig veenweidegebied die na de drooglegging bleven: het Hollandveen, dat nu de Eilandspolder heet. Dat betekende kronkelende wegen en nergens ook maar enige symmetrie. Dat ziet er erg mooi uit. Wanneer we over de dijk van De Rijp via Grootschermer naar Schermerhorn gaan, zien we de schoonheid van alle kanten. Met water, weide, dijken, sloten, houten huizen en molens is het hier super-Holland in optima forma.

2. ALBLASSERWAARD

Ten oosten van Rotterdam, tussen de Lek en de Merwede, ligt een gebied dat in vele opzichten typisch Hollands is. Weiden met koeien, sloten met knotwilgen, langgerekte dorpen aan weterringen en heel veel molens bepalen het beeld van de Alblasserwaard. Een tochtje door deze streek kan niet beter beginnen dan in de noordwesthoek bij Kinderdijk. Daar staan negentien molens, die in het begin van de achttiende eeuw gebouwd zijn om het overvloedige water van de polders naar de Lek te pompen. Het is een zo ongelooflijk gezicht, die negentien stevige, wat lompe Hollandse bovenkruiers daar aan weerskanten van het boezemkanaal, dat de molens van Kinderdijk tot de typisch Hollandse toeristische attracties behoren die iedere buitenlander gezien

Alblasserwaard

Reiderwolderpolder

wil hebben. Voor niet-snobistische Nederlanders, voor hen die al die toerbussen aan de ingang van de bezienswaardigheid niet erg vinden, is een bezoek zeer aan te raden. Tijdens een tochtje door de Alblasserwaard raken we al die toeristen weer kwijt. Het mooist, in elk geval het meest Hollands, is zo'n tochtje door het centrum van het gebied. Van Alblasserdam via het riviertje de Alblas naar Oud-Alblas en dan via Bleskensgraaf naar Molenaarsgraaf. Er is vrijwel voortdurend bebouwing, zodat de dorpen in elkaar over lijken te lopen, maar onderweg hebben we geregeld mooie uitzichten over het platte, groene, weidse, Hollandse polderlandschap. Verder in noordelijke richting zouden we via Laag-Blokland naar de prachtige Ammerse Kade kunnen gaan, een dijkweg langs een water waaraan op zeer pitto-

reske wijze een rijtje van vier molens ligt, en die uitkomt in Groot-Ammers aan de Lek.

3. DE POLDERS VAN NOORDOOST-GRONINGEN

In het uiterste noordoosten van Groningen, vlak bij de Dollard, bevinden zich twee gebieden, de Carel Coenraadpolder en de Reiderwolderpolder, die tot de spectaculairste cultuurlandschappen van Nederland behoren. Om met de Groningse schrijver Gerrit Krol te spreken: 'Het landschap is rationeel en eentonig, doch van een adembenemende schoonheid.' Om de beste indruk te krijgen van dit ongelooflijk lege en stille land rijden we van Woldendorp naar Nieuwe Statenzijl. De weg, die eerst Zwaagweg en dan Reiderwolderpolder heet, is ruim vijftien

kilometer lang en gaat kaarsrecht met slechts één knik en een brug erin door een landschap dat in elk jaargetijde bijzonder is. Met links de dijk en rechts het lege land, dat geen eind lijkt te hebben, rijden we door een gebied waar vrijwel geen bewoning en geen verkeer is. Steeds maar rechtdoor en vrijwel alleen op de wereld door een land dat niet alleen leeg, maar ook heel laag is. De immense hemel met de prachtige Hollandse wolkenluchten is op weinig plaatsen zo opzienbarend als hier. Maar ook als het mistig is of regenachtig is dit land, op een wat melancholische manier, indrukwekkend. Terug zouden we de smalle weg door de iets noordelijker gelegen Carel Coenraadpolder kunnen nemen. Ook weer kaarsrecht door vrijwel onbewoond land. Omdat deze weg tussen twee dijken ligt, biedt

hij minder vergezichten dan de weg door de Reiderwolderpolder.

4. HET ZEEUWSE AKKERLANDSCHAP

Het Zeeuwse akkerlandschap heeft net als dat in Groningen een lage horizon en heel veel wolkenluchten. En het heeft iets extra's: dijken met lange populierenrijen die zich soms door de lager liggende akkers slingeren, dan weer kaarsrecht door het bouwland gaan. En dat ziet er prachtig en indrukwekkend uit. De meeste van deze typisch Zeeuwse landschappen bevinden zich in Zeeuws-Vlaanderen. In het westen bijvoorbeeld wanneer we van Biervliet naar het noorden rijden, naar de Scheldedijk en Hoofdplaat, via de Nummer Zevenweg, die ongeveer parallel loopt aan de N678. Bij elk

Zeeuws-Vlaanderen

Stroomdal Drentsche Aa

weertype en in elk jaargetijde is dat een prachtig stukje cultuurlandschap. Verder naar het westen, vlak bij de Noordzeekust, is ook het stuk tussen Retranchement en Sluis heel erg mooi, vooral bij het gehucht Terhofstede, waar het bovendien mooi leeg is. Iets zuidelijker, ten oosten van Sluis, kunnen we tussen Zuidzande en Draai-brug ook genieten van mooi beboomde dijken. Vooral de Loodijk bij Zuidzande is erg mooi. In het oosten van Zeeuws-Vlaanderen trekken rijen reusachtige populieren prachtige strepen door het akkerlandschap tussen Kloosterzande en Kruispolderhaven, op de dijk die Lange Nieuwstraat heet. Iets verder naar het oosten gaat er ook een typisch Zeeuwse route van Paal naar Graauw en dan naar Emmadorp. Heel ver kunnen we hier bovendien over de akkers kijken.

Iets dichterbij de rest van Nederland treffen we in het uiterste oosten van Zuid-Beveland, in het smalle stuk dicht bij Noord-Brabant, een vergelijkbaar indrukwekkend landschap aan tussen Waarde en Rilland.

5. HET STROOMDAL VAN DE DRENTSCHE AA

Ten oosten van Assen bevindt zich het stroomdallandschap van de Drentsche Aa, een beek die eigenlijk pas in Groningen, waar hij naartoe stroomt, zo heet en gevormd wordt door een aantal toeleveringsbeken, waarvan het Taarlose Diep en het Gasterense Diep de hoofdtakken zijn. Het is een prachtig landschap met heidevelden, kleine moerasgebieden, vennetjes, bloemrijke hooilandjes, oude houtwallen en weinig bos. Er is goed te fietsen, zoals overal in

Achterhoek

Drenthe, maar ook wandelen is hier zeer aan te raden. Daarover elders. Met de auto zijn hier kleine wegen te berijden die op een prachtige manier door het landschap gaan. Een wonder-schoon ritje gaat over de Kerkweg van Eext in de richting van de Boswachterij Anloo. Dan, al vrij snel na het dorp, gaat hij linksaf door de Kamp Akkers naar de zeer smalle Torenweg en daarna via de smalle Anderense weg naar Anderen. Via de Torenweg langs het Vosseveen en het Gagelveen in noordelijke richting naar Anloo is de rit misschien nog wel mooier. Ook de weg van Anderen naar Gasteren is parallel aan het Gasterense Diep van een grote schoonheid.

6. DE ACHTERHOEK RONDOM LOCHEM

Lochem wordt goed bezocht door toeristen

en dat is geen wonder want het stadje wordt omringd door landschappen die tot de mooiste van de toch al mooie Achterhoek behoren. In het westen is dat het stroomgebied van de Berkel, een rivier die hier, ten noorden van een uitgebreid bosgebied, prachtig door de velden naar Zutphen gaat, in het zuiden het geaccidenteerde terrein van de Paasberg en de Lochemse Berg en in het oosten, met wat bos en wat velden, wederom het stroomgebied van de Berkel. In het noorden zijn de industrieterreinen keurig langs het Twentekanaal aangelegd, en aan de overkant van dat kanaal kijkt Lochem meteen weer aan tegen het prachtige landschap van het bosrijke Ampsense Veld. Er kan rondom Lochem mooi gewandeld worden (daarover elders), maar ook met de auto of met de fiets

Zuid-Limburg

zijn hier mooie tochtjes te maken. Prachtig is bijvoorbeeld tussen Lochem en Zutphen het kleinschalige boerengebied rond het gehucht Klein Dochteren, vooral op de Kijksteeg en de Nijkampseweg. Ook mooi is het op en om het landgoed Velhorst. Ten zuiden van Almen gaat de Almenseweg door een wonderschoon gebied met bossen en velden naar Vorden. Hier, in en om het Grote Veld, kan goed worden gewandeld en gefietst, maar ook vanuit de auto is het landschap prachtig om te zien.

7. DE ZUID-LIMBURGSE HEUVELS

Zuid-Limburg is het meest exotische stukje Nederland. Het heuvelt er, de architectuur is er anders, en de bevolking gebruikt een taal die soms aan de Duitse en soms aan de Franse doet

denken. Nergens kan de Nederlandse reiziger zo dicht bij huis een zo andere wereld verkennen. Geen wonder dat er een uitgebreide toeristen-industrie is ontstaan. Die hier en daar vormen heeft aangenomen die veel toeristen er juist van weerhoudt het exotische Zuid-Limburg te bezoeken. Vooral Valkenburg is langzamerhand verworpen tot een centrum van olé-olé-toerisme met veel snackbars, biertenten en lelijkheid. In de omgeving van Valkenburg, in en om Epen vooral, heeft het toerisme ook flink toegeslagen. Kampeerterreinen, appartementencomplexen, hotels en pensions alom. Maar tussen Vaals en Epen bijvoorbeeld kunnen we wel heel mooi uitkijken over het prachtige heuvellandschap, eerst vanaf de Epenerbaan en later, op vaak nog overweldigender wijze, vanaf de weg die